

УДК 378.046

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/20.167386>

Олена БУХНІЄВА,

orcid.org/0000-0001-9997-5796

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтв

Ізмаїльського державного гуманітарного університету

(Ізмаїл, Україна) bukhnievaolena@gmail.com

Лариса БАНКУЛ,

доцент кафедри музичного та образотворчого мистецтв

Ізмаїльського державного гуманітарного університету

(Ізмаїл, Україна)

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Стаття присвячена розгляду суттєвих суперечностей у сучасній освіті, де спостерігаються протиріччя між інноваційним характером у процесах навчання та готовністю педагогічних працівників до інноваційної професійно-педагогічної діяльності. При цьому розв'язання названих суперечностей розглядається як необхідна умова успішності реформування й подальшої модернізації національної системи вищої освіти на демократичних і гуманістичних засадах. Без модернізації національної системи освіти України, як зазначає автор статті, неможливе запровадження у сучасну практику національної освіти конструктивних ідей та ефективних технологій професійного навчання й виховання нового покоління науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Ключові слова: *інноваційна професійна педагогічна діяльність, педагогічна інноватика, система вищої освіти.*

Olena BUKHNIIEVA,

orcid.org/0000-0001-9997-5796

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Music and Fine Arts

Izmail State Humanitarian University

(Izmail, Ukraine) bukhnievaolena@gmail.com

Larysa BANKUL,

Associate Professor of the Department of Music and Fine Arts

Izmail State Humanitarian University

(Izmail, Ukraine)

PEDAGOGICAL INNOVATION IN THE HIGH QUALIFICATION STAFF'S TRAINING

The article is devoted to the consideration of significant contradictions in the modern education. There are contradictions between the innovative character in the learning process and the teaching staff's readiness to innovate in vocational and pedagogical activities. At the same time, the resolution of these controversies is considered as a necessary condition for the success of the reform and further modernization of the national system of the higher education on a democratic and humanistic basis., according to the author of this article. It is impossible to introduce into the modern practice of national education the constructive ideas and effective technologies of vocational training and education of a new generation of scientific and pedagogical personnel of high qualification. It is impossible without modernization of the national education system of Ukraine. The experience has shown that teachers of educational institutions need to update their professional skills, seeking new approaches to one of the main tools of pedagogy – the educational process. At the same time, analyzing the quality of the results of the innovative transformations that took place in the system of general secondary and higher education at the turn of the XX and XXI centuries, it should be emphasized that pedagogical workers of all educational units, firstly, are not always able to identify themselves in the quality of the subjects of innovation activity, that is, specialists capable of self-learning new pedagogical realities; and secondly, they can not purposefully act and constructively transform the educational process; thirdly, they are not sufficiently prepared for positive perception, understanding of the essence and, accordingly, the high professional implementation of declarative and authoritative pedagogical innovations.

Key words: *innovative professional pedagogical activity, pedagogical innovation, higher education system.*

Постановка проблеми. Як наголошено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, нові пріоритети й соціокультурні цінності, що зумовлюють необхідність інноваційного змісту, засобів, форм і методів підготовки науково-педагогічних кадрів вищої школи, сприяли значній активізації наукових досліджень у різних напрямках. Однак питання, пов'язані з посиленням саме науково-методичного аспекту підготовки кадрів вищої кваліфікації загалом і підготовки їх до інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі зокрема дали змогу виявити відсутність чіткої характеристики рівнів сформованості інноваційної компетентності майбутніх фахівців, що потребує їх подальшого визначення та розробки інструментарію для їх виміру.

Аналіз досліджень. Зазначимо, що проблема підготовки кадрів вищої кваліфікації знайшла своє певне висвітлення в працях учених і дослідників, пов'язаних з активізацією творчого потенціалу майбутньою суб'єкта науково-педагогічної діяльності (Л. Кондрашова, О. Цокур та ін.) з моделюванням та опануванням викладачами нових освітніх технологій для набуття професіоналізму особистості (Н. Гузій, А. Деркач, В. Сластьонін; А. Алексюк, І. Богданова), з новими пріоритетами розвитку сфери освітніх послуг вищої школи (В. Бакіров, В. Кремень), їх підходів (В. Андреев, А. Бочкарев, Л. Сурчалов) і парадигм (Є. Бондаревська, І. Зязюн та ін.) (Бондаревская, 1999: 37).

Водночас, незважаючи на доробки вчених щодо теоретичних основ педагогічної інноватики (К. Ангеловські, В. Загвязинський, М. Кларин, М. Поташник, В. Сластьонін (Сластенин, 2000: 38)) та науково-методичного забезпечення процесу підготовки різних категорій освітянських кадрів до інноваційної діяльності (О. Біляковська, В. Бочелюк, І. Гавриш, О. Гончарова, Л. Даниленко, В. Докучаєва), є необхідність у нових науково-теоретичних розробках з означеної проблематики. Без них, як зазначають фундатори ідей модернізації національної системи освіти України (В. Андрющенко, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.), неможливе запровадження у сучасну практику національної освіти конструктивних ідей та ефективних технологій професійного навчання й виховання нового покоління науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Аналізуючи праці відомих учених (Є. Бондаревська, В. Загвязинський, В. Сластьонін), які на широкій міжпредметній основі досліджували різні аспекти теорії педагогічних інноваційних технологій, а також практики освоєння й впрова-

дження цих інновацій у різних типах навчальних закладів, ми, вслід за ними, дійшли висновку, що «масовий характер освітніх ініціатив спричинив стихійність, випадковість, безсистемність інновацій, які мають недостатню соціальну та наукову обґрунтованість» (Бондаревская, 1999: 16). З цього приводу Є. Бондаревська, узагальнюючи результати власних спостережень і досліджень, констатує: педагогічні колективи, відчуваючи гостру потребу в змінах, відчувають і настільки ж гостру нестачу концептуальних ідей, знань, досвіду впровадження педагогічних інновацій, а також знань із наукових основ педагогічного експерименту, інформації про освітні процеси, що відбуваються в світі, країні, регіоні. На її думку, все це свідчить про необхідність спеціальної підготовки сучасного покоління педагогічних кадрів до інноваційної діяльності у навчальних закладах шляхом надання відповідної світоглядно-методологічної та науково-методичної допомоги, зокрема, в ракурсі засвоєння ними теорії педагогічних технологій та практики впровадження педагогічних інновацій.

Обґрунтовуючи актуальність проблеми педагогічних інновацій у напрямі спеціальної підготовки педагогічних кадрів до інноваційної діяльності в умовах сьогодення, В. Сластьонін звертає увагу на те, що «викладачі навчальних закладів відчувають потребу в оновленні свого професійного багажу, пошуку нових підходів до одного з основних інструментів педагогіки – навчального процесу» (Сластенин, 2000: 44). Поряд із цим, аналізуючи якість отриманих результатів інноваційних перетворень, що мали місце в системі загальної середньої та вищої освіти на зламі ХХ і ХХІ ст., провідний учений неодноразово наголошував на тому, що педагогічні працівники всіх ланок освіти, по-перше, не завжди спроможні виявляти себе як суб'єкти інноваційної діяльності, тобто фахівці, здатні самостійно пізнавати нові педагогічні реалії, по-друге, не можуть цілеспрямовано діяти та конструктивно перетворювати освітній процес, по-третє, вони недостатньо готові до позитивного сприйняття, розуміння сутності та, відповідно, високого професійного впровадження декларативних й авторських педагогічних інновацій (Сластенин, 2000: 39).

Як бачимо, практика інноваційних перетворень у системі освіти України зустрічається з серйозними перешкодами, що виникають через низький рівень готовності освітян до інноваційної професійної діяльності.

Мета статті полягає у розгляді найсуттєвіших суперечностей сучасної освітньої ситуації,

до яких належать протиріччя між інноваційним характером процесів, що відбуваються майже в кожному навчально-виховному закладі, та готовністю педагогічних працівників до інноваційної професійно-педагогічної праці. При цьому розв'язання цієї суперечності розглядається всіма науковцями як необхідна умова успішності реформування і подальшої модернізації національної системи вищої освіти на демократичних і гуманістичних засадах.

Отже, в статті маємо розглянути найсуттєвіші суперечності в сучасній освіті, до яких належать протиріччя між інноваційним характером процесів, що відбуваються майже в кожному навчально-виховному закладі, та готовністю педагогічних працівників до інноваційної професійно-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз та узагальнення опрацьованих наукових джерел дав змогу встановити, що подолання визначеної вище суперечності здебільшого пов'язано з конструктивним вирішенням проблеми підготовки педагогічних кадрів як суб'єктів інноваційної професійно-педагогічної діяльності у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах. При цьому було з'ясовано таке: якщо проблема становлення педагогів як суб'єктів інноваційної діяльності ставала предметом спеціального дослідження на етапі їхнього вузівського навчання (Н. Докучаєва, О. Козлова) і в умовах післядипломної педагогічної освіти (І. Гавриш, С. Поляков), то нині відсутні будь-які дослідження, які б стосувалися цієї проблеми на рівні підготовки магістрантів, аспірантів чи науково-педагогічних працівників вищої школи, які працюють у вищих навчальних закладах. Натомість, із метою подолання наявної прогалини, на що спрямовано наше дослідження, доцільно було б звернути увагу, виявивши внесок науковців у цю проблему, бо ми «спускаємося нижче».

Надбання сучасної світової й вітчизняної педагогіки доводять, що, безумовно, інноваційна діяльність – це один із видів продуктивної діяльності, пов'язаної з виробленням нових цілей, відповідних обраній діяльності, або досягненням відомих цілей за допомогою нових засобів, необхідних компонентів, яким є творчість. Через це результативність інноваційної діяльності у сфері освіти значною мірою визначається особистісними якостями її суб'єктів, тобто їх підготовленість до впровадження педагогічних нововведень, їх активність у процесі роботи. Недаремно це відображено в наукових працях І. Гавриш, Л. Максименко, де розкриваються дослідження психоло-

гічної готовності педагогів до прийняття й впровадження нововведень, до творчого зростання і підвищення фахового рівня (В. Бондар, І. Зязюн, Н. Тарасевич) на основі проектування спеціальної системи підвищення кваліфікації освітянських кадрів (І. Авдєєва, Є. Макагон).

Так, ґрунтовно аналізуючи концептуально-методологічні та дидактичні підходи до наукового осмислення педагогічної освітньо-виховної проблематики останніх часів, І. Зязюн констатує: «Незважаючи на існування численних прийомів і методів, використання яких започатковує нові ідеї чи нові рішення навіть у початковій школі, педагоги часто використовують малоефективні традиційні методи, випадкові здогадки, оскільки ефективні креативні методи їм практично не відомі. Вони неактуальні в навчальних планах педагогічних вищих навчальних закладах і в підготовці магістрів, майбутніх педагогів вищих навчальних закладів» (Зязюн, 1996: 8). Виявляючи причини такого стану, відомий український учений звертає увагу на те, що мотивація учасників інноваційних змін набуває важливого значення, оскільки примусове й декларативне без пояснення кінцевих цілей нав'язування педагогічних інновацій, як правило, призводить до неприйняття й подальшого перекручування результатів їх впровадження. Вихід із такої ситуації, на його думку, можливий лише через особливу форму внутрішньої діяльності педагога.

Досліджуючи чинники сприйняття, впровадження й поширення педагогічних інновацій у сучасних навчальних закладах, К. Ангеловські «людському фактору» надає вирішального значення. Зокрема, вивчаючи особливості ставлення вчителів шкіл до педагогічних інновацій, серед чинників, які суттєво впливають на цей стан, вона виокремлює:

– об'єктивні (вік, стать, рівень освіти і педагогічної підготовки, поінформованість, задоволеність педагогічною професією, розвиненість регіону, місце роботи, тип школи, її технічна й інформаційна оснащеність);

– суб'єктивні (мотиваційна спрямованість на нововведення, міра новаторства, здатність учителя бути ініціатором нововведення й створення сприятливих умов для впровадження педагогічних інновацій, уміння долати перешкоди й труднощі в їх впровадженні, професійна підготовленість до вибору інновацій та оцінки результатів їх застосування у навчально-виховному процесі) (Ангеловски, 1991: 103).

Суттєво й те, що, здійснивши класифікацію вчителів залежно від їх ставлення до нововведень,

К. Ангеловські виділяє з їхнього складу п'ять типових категорій, назвавши їх умовно так:

- новатори як педагоги з вираженим новаторським духом, які завжди сприймають, активно впроваджують і поширюють нове в сфері освіти;

- передовики, які позитивно ставляться до інновацій й сприяють їх упровадженню, дотримуються професійної позиції бути серед перших у процесі інноваційних перетворень;

- середні, які є прихильниками оновлення педагогічного процесу, позитивно сприймають новизну; їх гаслом є золота середина, бо вони не прагнуть інноваційних змін, не хочуть бути серед перших, як і серед останніх;

- передостанні, які досить критично ставляться до нового й, швидше, сумніваються в його доцільності. Вони віддають перевагу перевіреним на власному досвіді традиційним формам і методам вирішення навчально-виховних проблем. До реалізації нового вони приступають після того, як воно стало реальним фактором педагогічної діяльності;

- останні, по-суті, є супротивниками інноваційних змін, оскільки дотримуються традицій через консерватизм власних педагогічних поглядів і настанов (Ангеловски, 1991: 75).

Вищеозначеної думки дотримується і В. А. Трунова, бо приблизно такий розклад було отримано під час експериментальної роботи з позакласного літературного читання в загальноосвітніх закладах освіти (Трунова, 2016: 8).

Розглядаючи нововведення як шлях і перспективний спосіб розвитку організацій, А. Пригожин, передусім, визначив роль суб'єкта інновацій, протиставивши йому характеристику фахівця як залежного виконавця рішень щодо інноваційних змін, який реалізує свою компетентність через інших осіб і в заданому обсязі й режимі. Невипадково він визначив провідною характеристикою ініціатора нововведень свідомість і самосвідомість. Завдяки тому, що вченому притаманне розуміння своєї особистісної ініціативи як суб'єктивно можливої, яка згодом суспільно приймається за основу власного існування, видатний учений зафіксував низку чинників-проблем, що перешкоджають впровадженню нововведень. Серед них було виокремлено такі:

- соціальні відносини з приводу нововведень, які стосуються координації учасників, згурпування за трьома статусними позиціями – новатори (автори нових ідей), організатори (особи, які планують, фінансують інноваційні розробки й забезпечують впровадження нововведень) та користувачі (ті фахівці, що працюють із нововведеннями);

- матеріально-фінансовий і професійний статус ініціатора нововведення, оскільки ідеальним варіантом для впровадження інновацій є поєднання ініціаторів і користувачів в одній особі.

У протилежному разі ця справа суттєво ускладнюється через відсутність належного економічного, організаційного й соціального забезпечення;

- соціальна ціна впровадження інновацій, наслідки яких при масовому поширенні не завжди є передбачуваними: можливі помилки і «приховані несподіванки»; психологічні бар'єри, які виявляються через «інертність, упередження, стереотипи масової, групової чи індивідуальної свідомості, що викликають негативну установку на нове» (Ангеловски, 1991: 127).

Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності має розглядатись як процес їхньої цілеспрямованої підготовки до створення, впровадження та поширення освітніх нововведень. Останні мають коритися:

- діям певних зовнішніх і внутрішніх закономірностей і залежати від повноти реалізації (основних положень інноваційної парадигми, завдань щодо становлення майбутніх учителів як суб'єктів модернізаційних процесів у системі загальної середньої освіти);

- змістовим, функціональним і структурним зв'язкам інноваційного навчання з іншими складниками професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;

- основним положенням міждисциплінарного підходу;

- структурно-функціональним зв'язкам між його окремими компонентами;

- зворотному зв'язку на всіх етапах організації інноваційного навчання;

- принципу оптимальності в процесі визначення співвідношення аудиторної та самостійної роботи як учнів, так і студентів.

О. С. Цокур підкреслює, що зростаючий рівень соціальних очікувань від освіти і накопичені не вирішені проблеми настійно вимагають активної взаємодії освіти з громадськими та професійними колами. Модернізуючи зміст освіти, форми і методи навчання, створюючи принципово нові технології в освітньому процесі, освіта може стати дійсним ресурсом розвитку нашого суспільства. Модернізація має задовольняти вимогам фундаменталізму і універсальності, гуманізму і демократизму (Цокур, 2008: 56).

Модернізація освіти виступає як процес удосконалення системи підготовки фахівців із метою узгодження її із сучасними суспільними і науковими вимогами на основі врахування передового

вітчизняного та зарубіжного досвіду. Модернізація змісту освіти зумовлена необхідністю розширення і конкретизації його соціального, культурного і практичного контекстів у сучасних умовах (Цокур, 2008: 57).

Висновки. Отже, ми вважаємо, що вчитель інноваційної орієнтації – це особистість, здатна брати на себе відповідальність, вчасно враховувати ситуацію соціальних змін і є найбільш перспективним соціальним типом педагога.

Як учитель-дослідник, він спрямований на науково-обґрунтовану організацію навчально-виховного процесу з прогнозуючим спрямуван-

ням, має адекватні орієнтації, гнучке професійне мислення, розвинуту професійну самосвідомість, готовність до сприйняття нової інформації, володіє мистецтвом рефлексії.

При цьому необхідною структурою інноваційної діяльності педагога має бути його готовність до інновацій. Під останньою розуміється складне інтегративне новоутворення, суть якого становлять взаємодія мотиваційного, орієнтовного, змістовно-операційного компонентів, функції яких забезпечують творчу спрямованість педагога; його інноваційну обізнаність та технологічну озброєність у сфері проблем педагогічної інноватики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность. Педагогика. 1999. № 3. С. 37–43.
2. Слостенин В. А. Инновационность – один из принципов педагогики. Педагогическое образование и науки. 2000. № 1. С. 38–44.
3. Зязюн І. А. Гуманістична освіта в освіті. Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. К., 1996. ч. 1. С. 8–12.
4. Ангеловски К. Учителя и инновации: Кн. для учителя [пер. с макед. Крсте Ангеловски]. М.: Просвещение, 1991. 159 с.
5. Пригожин А. И. Инноватика – зачем она? Проблемы теории и практики управления. 1988. № 2. С. 50–59.
6. Трунова В. А. Форми, методи і прийоми, притаманні урокам позакласного літературного читання. Методика проведення уроків позакласного літературного читання в загальноосвітній школі: інноваційний підхід. Х.: «Ранок», 2016. С. 4–8.
7. Цокур О. С. О сущности модернизации высшего образования в контексте социокультурного подхода. Материали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: ОНУ імені І. Мечникова, 2008. С. 53–57.

REFERENCES

1. Bondarevskaja E.V. Pedagogicheskaja kul'tura kak obshhestvennaja i lichnaja cennost' [Pedagogical culture as public and personal value]. Pedagogics, 1999, Nr 3, pp. 37-43 [in Russian]
2. Slastenin V. A. Innovacionnost' – odin iz principov pedagogiki [Innovativeness – one of principles of pedagogics]. Pedagogical education and sciences, 2000, Nr 1, pp. 38–44 [in Russian]
3. Zjazjun I. A. Gumanistichna osvita v osviti [Humanistic education is in education]. Higher education is in Ukraine: of reality, tendency, prospect of development, 1996, Nr 1, pp. 8–12 [in Ukrain]
4. Angelovski K. Uchitelja i innovacii [Teachers and innovations]. Inlightening, 1991, pp. 159 [in Russian]
5. Prigozhin A. I. Innovatika – zACHEM ona? [Innovativeness – why she?]. Problems of theory and practice of management, 1988, Nr 2, pp. 50-59 [in Russian]
6. Trunova V.A. Formi, metodi i prijomi, pritamanni urokam pozaklasnogo literaturnogo chitannja [Forms, methods and receptions inherent to the lessons of the extracurricular literary reading]. Morning, 2016, pp. 4–8 [in Ukrain]
7. Cokur O. S. O sushhnosti modernizacii vysshego obrazovanija v kontekste sociokul'turnogo podhoda [About essence of modernisation of higher education in the context of sociocultural approach]. Odessa, 2008, pp. 53–57 [in Ukrain]